

KIBRIS SALAMİS KAZILARININ DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Coşkun ÖZGÜNEL

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs • Salamis • Kazılar • Roma Hamamı • Sütunlu Cadde

Keywords: Cyprus • Salamis • Excavations • Roman Bath • Colonnaded Street

Özet

M.Ö. 11. yüzyılda kurulmuş olan Salamis bugüne kadar pekçok bilimadama tarafından araştırılmıştır. Kentteki ilk kazılar 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Sistematik kazı çalışmaları 70'lerin ortasına kadar devam etmiştir. 1974 yılındaki son kazı çalışmasından 1999 yılında yeniden başlatılan çalışmalara kadar kent kendi unutulmuşluğuna terk edilmiştir. Yeni dönem sistematik kazı çalışmaları Ankara Üniversitesinden yazarın başkanlığı altında 1999 yılında başlatılmıştır. Bugünkü kazılar kentin kuzey merkezinde yürütülmekte olup, son on yıl içerisinde bir Roma Hamamı, bir Sütunlu Cadde ile iki geç dönem yapısı gün ışığına çıkarılmıştır.

Zusammenfassung: Die Vergangenheit und die Gegenwart der Ausgrabungen in Salamis auf Zypern

Die zyprische Stadt Salamis, die im 11. Jahrhundert v. Chr. gegründet worden ist, wurde bisher von vielen Wissenschaftlern erforscht. Die ersten Grabungen in der Stadt wurden am Ende des 19. Jahrhundert begonnen. Die Grabungen wurden bis zur Mitte der 70'er Jahren gedauert. Nach den letzten Ausgrabungen im Jahr 1974 wurde die Stadt bis zum Anfang der neuen Grabungen im Jahr 1999 in Vergessenheit geraten. Die neueren systematischen Ausgrabungen wurden im Jahre 1999 unter der Leitung von Verfasser aus der Universität Ankara begonnen. Die heutigen Ausgrabungen werden im nördlichen Stadtzentrum durchgeführt, wobei in den letzten zehn Jahren ein römisches Bad, eine Säulenstrasse und zwei spätantike Gebäuden freigelegt wurden.

Kıbrıs adasının önemli arkeolojik yerleşimlerinden biri olan Salamis antik kenti, adanın doğu sahilinde uzanmakta olup modern yerleşim Gazi Mağusa kentine yaklaşık 6 km mesafededir. Bugün Tuzla köyünün yanında bulunan büyük Geç Bronz Çağı yerleşimi Enkomi'nin M.Ö. 11. yüzyılda önemini yitirmesi ile birlikte Salamis M.S. 9. yüzyıla kadar sürecek olan bir süreçte gide-

rek büyüyen ve adanın en önemli merkezlerinden biri olacak biçimde tarih sahnesine çıkmıştır. Salamis batısında uzanan, Kıbrıs adasının en zengin ve verimli alanlarından olan Meserya düzlüğü ile Suriye, Filistin, Yakındoğu kıyıları ile ticari ilişkiler geliştirmesine imkân tanıyan doğal limanlarının avantajlarını iyi kullanmıştır.

Salamis kenti kuruluşundan başlayarak hızlı bir batılılaşma sürecine girer¹. M.Ö. 1. bin içinde arkeolojik bulguların da ortaya koyduğu gibi kentte refah ve bolluk hüküm sürmüştür. Salamis krallarının M.Ö. 7. yüzyılda Asurlu yöneticilerin mezarları ile boy ölçüşebilecek değerde zengin gömü hediyeleri olan anıtsal mezarlara gömülmüş olmaları da kentin zenginliğinin bir göstergesi olarak algılanmalıdır². M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllar özellikle Yunan kültürünün Salamis'te doruk noktasında olduğu süreçtir³. Hellenistik dönem boyunca kentin Kıbrıs Adasının en büyük yerleşimi olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir⁴.

Roma egemenliğinin tüm Akdeniz'de hissedildiği süreçte Roma İmparatorları'nın adanın bu önemli yerleşimine karşı her zaman ilgili oldukları anlaşılmaktadır. Özellikle M.S. 77 depremi sonrası Salamis'te halka ait yapıların yeniden inşa edilebilmesi için İmparator Trajan tarafından yardım yapılmış, İmparator Hadrian da kentin önemli destekçilerinden birisi olmuştur⁵.

Salamis kentinin M.S. 4. yüzyıl ortalarında yaşadığı iki şiddetli depremin ardından tekrar eski görkemine ulaşamayacak şekilde yıkılması ile kent tarihinde yeni bir dönem başlar. İmparator Constantius tarafından hızlı şekilde bir Hıristiyanlık şehri olarak yeniden inşa edilen Salamis'in kültürel kimliğinin yanı sıra ismi de Constantia olarak değişmiştir⁶. Önceki yerleşime oranla daha küçük olan ve surlarla güçlendirilen Constantia

yaşamını M.S. 7. yüzyıldaki Arap işgallerine kadar sürdürmüştür. M.S. 7. yüzyıl sonrası işgalcilere barınaklık yapan kent Ortaçağ'da Mağusa'nın kurulması ile önemini yitirmiş, Mağusa'daki surlara ve binalara malzeme sağlayan büyük bir taş ocağı haline dönüşmüştür. Güçlü kuzey rüzgârları Salamis'in terk edilmiş kalıntılarını kumla kaplamıştır. Böylece bazı yapılar 19. yüzyılın sonundaki ilk arkeolojik kazılara kadar orijinal yüksekliklerinde korunmuşlardır. Buna karşın binaların taş malzemelerinin yağmalanması 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüştür. Salamis'in zengin *nekropolis*'nin yağmalanması ise şehirdeki yağmadan daha önce ve çok daha büyük bir ölçekte başlamıştır.

Salamis kazılarının tarihçesi Kıbrıs adasının İngiliz idaresine geçtiği sürecin hemen başında adadaki Amerikan konsolusu General Luigi Palma di Cesnola ile başlar⁷. Luigi Palma di Cesnola'nın arkasından kardeşi Alexander Palma di Cesnola, Kitchener, G. G. Hake, M. Ohnefalsch-Richter, J. A. R. Munro ve H. A. Tubbs 19. yüzyılın son çeyreğinde Salamis kentindeki kazıları gerçekleştirirler⁸. Salamis'te gerçekleştirilen bu ilk kazılar ile kentteki önemli yapıların yerleri tespit edilmiş ve *nekropol* hakkında bilgilere ulaşılmıştır.

Kentteki 20. yüzyılın ilk yarısındaki kazılar genel olarak erken Hıristiyanlık yapılarında yürütülmüştür⁹. 1952'de Kıbrıs Eski Eserler Dairesi büyük ölçekli ça-

¹ Salamis kentinin erken dönemine ait tarihi ile ilgili olarak bkz. Gjerstad 1948, 429 vd.; Pouilloux 1966, 232 vd.; Calvet 1966, 348 vd.; Karageorghis 1975, 18.

² Kentin Arkaik dönemi ve ile ilgili olarak bkz. Gjerstad 1948, 450 vd.; Karageorghis 1975, 19, 29 vd.

³ Karageorghis 1975, 18.

⁴ Karageorghis 1975, 224 vd.; Öztaner 2004, 198 vd.

⁵ Karageorghis 1968, 222; Karageorghis 1975, 229.

⁶ Karageorghis 1975, 247 vd.

⁷ Karageorghis 1966, 6.

⁸ Karageorghis 1966, 4-9; Bailey 1965, 5-7; Ohnefalsch-Richter 1881, 191-208, 244-255; Ohnefalsch-Richter 1883, 111-116; Munro-Tubbs 1891, 59-198.

⁹ Jeffrey 1926; Jeffrey 1928, 344-349; Plat Taylor 1933, 97-108.

lışmalara başlamıştır¹⁰. 1964 yılında kentin içerisindeki araştırmalar daha çok erken dönem kalıntılarının üzerinde yoğunlaştırılmış ve Lyon Üniversitesi, F. Courby Enstitüsü'nden Fransız ekibi Salamis'in güney tarafında kazıları başlatmıştır¹¹. Fransız araştırmaları 1974 yılına dek sürmüştür.

1974 yılında Salamis'te gerçekleştirilen son arkeolojik kazı, araştırma ve onarım çalışmaları sonrası kent yaklaşık 25 yıl kendi unutulmuşluğuna terk edilmiştir. Son bilimsel çalışmadan 1997 yılına kadar geçen süreçte antik yerleşimin doğa ve insan tahribatına maruz kaldığı ve tiyatro, hamam-*gymnasium* yapısı ile *campanopetra basilika*'sı gibi yapıların dışındaki binaların algılanabilmesinin son derece güçleşmiş olduğu gözlemlenmiştir. Yalnız Kıbrıs adasının değil Doğu Akdeniz'in de önemli kültürel miraslarından biri olarak antik kentin korunması ve problemlerinin çözümlenmesi amacıyla 1997 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Doğu Akdeniz Üniversitesi bünyesinde Arkeoloji ve Kültür Varlıklarını Araştırma Merkezi (AKVAM) kurulmuştur¹². 1998 yılı yaz aylarında AKVAM'ın en önemli projesi olarak Salamis kentinin koruma altına alınması, araştırılması ve problemlerinin çözülmesi

hedefi hayata geçirilmiştir. 1998 yılından itibaren Salamis Kazısı çalışmaları T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği Yardım Heyeti tarafından sağlanan maddi destek ile yürütülmüştür¹³. 1998 yılı çalışmaları öncelikle günümüze kadar ayakta kalan yapıların ve kalıntıların mevcut durumunun tespiti ile alınması gereken önlemler, problemler üzerine yoğunlaştırılmıştır.

1999 yılından itibaren ise başkanlığımızda yürütülen Salamis antik kenti kazı ve onarım çalışmaları Ankara Üniversitesi ve Doğu Akdeniz Üniversitesi işbirliğinde günümüze kadar sürdürülmüştür¹⁴. 1999-2007 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmalara çeşitli disiplinlerden olmak üzere Ankara Üniversitesi'nin yanı sıra pek çok üniversiteden uzman ve öğrenci katılarak başarılı işler yapılmıştır¹⁵.

Salamis kentindeki çalışmalarımızı, kazı, onarım ve koruma çalışmaları ile

¹⁰ 1952-1974 yılları arasında Eski Eserler Dairesi tarafından gerçekleştirilen kazıların raporları ile ilgili olarak V. Karageorghis, "Chronique des fouilles et découvertes archéologiques à Chypre" başlığı altında bkz. BCH 83-88, 90-99 (1959-1964, 1966-1975).

¹¹ Pouilloux 1969, 43-55; Yon 1985, 202-218; Yon 1993, 139-158.

¹² 1997 yılında T.C. ve K.K.T.C. yetkililerin bir araya gelerek yaptıkları toplantıda Salamis kentinin korunması ve Kuzey Kıbrıs'taki kültürel varlıkların tespit edilmesi gibi önemli kültürel projeleri yürütebilecek bir merkezin oluşumu gündeme gelmiş ve Doğu Akdeniz Üniversitesi, Arkeoloji ve Kültür Varlıklarını Araştırma Merkezi hayata geçirilmiştir. Bu oluşumun gerçekleşmesine fikirleri ile öncülük eden en önemli isimlerden zamanın T.C. Lefkoşa Büyükelçisi ve Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Sayın Ertuğrul Apakan'a bu satırlarda teşekkür etmek benim için büyük bir mutluluktur.

¹³ 1998 yılından itibaren T.C. Lefkoşa Büyükelçileri Sayın Ertuğrul Apakan, Hayati Güven, Aydan Karahan ve Yurdakul Kurttekin'e, Lefkoşa Büyükelçiliği Yardım Heyeti Uzman Müşavirleri Sayın Nurşen Baytekin, Zeynel Yeşilay ve Sema Bayazıt'a sağladıkları maddi ve manevi desteklerden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

¹⁴ 1998 yılından bugüne kadar AKVAM Salamis Projesine çeşitli desteklerde bulunan Doğu Üniversitesi Rektörleri Sayın Prof. Dr. Özey Oral, Prof. Dr. Halil Güven, Prof. Dr. Zafer Ertürk ve Salamis Projesinin hayata geçirilmesinde büyük katkılar sağlayan zamanın Rektör Yardımcısı Sayın Prof. Dr. Abdullah Öztoprak'a içtenlikle teşekkür ediyorum. Salamis Kazı çalışmalarının sağlıklı bir biçimde yürütmesine çeşitli katkılar sağlayan Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin Personel İşleri, Çevre ve Temizlik İşleri, Mali İşler Birimleri ile Turizm Otelcilik Yükseköğretim Kurumuna de teşekkür etmek isterim.

¹⁵ 1998-2007 yılları arasında Ankara Üniversitesi dışında Doğu Akdeniz Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Almanya Freiburg ve Tübingen Üniversiteleri ile A.B.D. Chico Üniversitesi'nden, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden doksani aşkın uzman ve öğrenci yürütülen çalışmalara katılmışlardır.

çevre düzenleme çalışmaları ve yayın çalışmaları olarak dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

Salamis içerisinde 1999 yılından beri yürütülen arkeolojik kazıların büyük bir kısmı kentin kuzey merkezinde yoğunlaştırılmıştır. Özellikle önemli Roma dönemi yapılarının yer aldığı kuzey merkezinde tiyatroyun 100 m kadar batısında diğer yapılar kadar ilgi görmemiş olan hamam yapısında 2000 yılından beri yürütülen kazı çalışmaları önemli sonuçları da beraberinde getirmiştir¹⁶. Salamis Roma hamamında yürütülen kazı çalışmaları yapının mimarisi, bölümlerinin işlevleri ve genel planlamasına yönelik yeni bilgileri ortaya koymuştur. M.S. 2. ve 7. yüzyıllar arasında kullanım gördüğü anlaşılan yapı kentin kuzey merkezinin Roma dönemi ve sonrasında yaşadığı değişimler için de önemli bulgular vermiştir.

Roma hamamına paralel seyreden ve kenti kuzey-güney doğrultusunda geçen sütunlu cadde ve çevresindeki kazılar kentin kuzey merkezindeki diğer önemli çalışma alanı olmuştur¹⁷. M.S. 2. ve 7. yüzyıllar arasında iki farklı döşeme evresi de geçirerek kullanım görmüş olan cadde çevresinde gerçekleştirilen çalışmalar özellikle M.S. 4. yüzyıl ve sonrasında kentin kuzey merkezindeki değişimleri göstermesi bakımından önemli sonuçları ortaya çıkarmıştır. Kuzey-güney yönlü caddeyi kuzeyden sınırlayan ve 2003 yılı çalışmalarıyla gün ışığına çıkarılan geçiş “Kuzey Kapısı” olarak adlandırılmıştır. Kapının I. evre sütunlu caddeye hizmet ettiği, II. evrenin inşası öncesinde kuzey duvar sırasındaki kapı açıklığının örülmesiyle iptal edildiği tespit edilmiştir.

2003 yılı kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkarılmaya başlanan Kuzey Kapısı ve çevresindeki yapılar ile bu alandaki geç dönem mimari faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olunmaya çalışılmaktadır¹⁸. Kuzey Kapısı’nın gerisindeki alanda tuğla destekli moloz örgülü duvarların oluşturduğu bölümlere sahip platformlu bir mekân tespit edilmiştir. Bu mekân olasılıkla Salamis’in geç döneminde halka açık bir yapı olarak düzenlenmiştir.

Platformlu mekânın batısında ve ona bitişik durumda bulunan, ince taş plaka döşemeli *portiko* bu alanda 2003 yılından itibaren yürütülen kazı çalışmaları sırasında gün ışığına çıkarılmaya başlanmış olup son yıllarda sürdürülen çalışmalar ile kuzeydeki geçiş, cadde ve hamam arasındaki bağlantının arkeolojik bulgular ile ortaya konulmasına çalışılmaktadır. Hem *portiko* hem de Kuzey Kapısı olarak adlandırılan yapının kuzeyindeki mekânların fonksiyonları konusunda kesin bir yorum yapabilmek mevcut bulgular ışığında güç gözükmemektedir. Gelecek yıllarda bu alanda sürdürülecek çalışmalar ile özellikle M.S. 4. yüzyıl sonrasında kentin kuzey merkezindeki mimari değişimler konusunda yeni bilgilere ulaşabilmeyi ümit etmekteyiz.

M.S. 4. yüzyıl ve sonrasında mimari değişimleri çerçevesinde Roma hamamı ile sütunlu cadde arasında kalan geç dönem yapısı da incelenmiştir. Yaklaşık son dört sezondur kazısı yürütülen yapıda şimdiye kadar üç farklı kullanım evresinin varlığı tespit edilmiştir. M.S. 4. yüzyıl sonrası 5. ve 6. yüzyıllarda inşa edildiği anlaşılan yapının fonksiyonu ile ilgili problem-

¹⁶ Salamis Roma Hamamı ile ilgili olarak Coşkun 2007, 123-132; Coşkun 2009a.

¹⁷ Sütunlu cadde için bkz. Öztaner 2007; Öztaner 2009.

¹⁸ Kuzey kapısı gerisindeki geç dönem yapılaşması ve *portiko* ile ilgili sonuç raporları D. Kaplan tarafından yayına hazırlanmaktadır.

ler henüz tam olarak çözülememiş olmakla birlikte su ile ilgili bir yapı olarak kullanılması en güçlü ihtimal olarak gözükmektedir.

Kentin kuzey merkezinde özellikle 2000 yılında başlatılan ve günümüze kadar sürdürülen çalışmaların yanında çevre alanlarda araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle 1999-2000 yıllarındaki çalışmalar geç dönem şehir surları çevresi ile güneyde agora ve çevresinde yoğunlaştırılmıştır. Bu alanlar içerisinde Roma villası olarak adlandırılan yapıda 2000 yılında yürütülen çalışmalarda M.S. 4. ve 7. yüzyıllar arasına tarihlendirilen bulgulara rastlanılmıştır. Salamis antik kentinde yürütülen çevre araştırmaları sırasında 1999 yılında taş *forum-agora*'nın güneydoğusunda bir yapının kazısı gerçekleştirilmiştir. Yapının üç ayrı evresi tespit edilmiş olup bunlar sırasıyla Bizans, Roma ve Geç Hellenistik-Erken Roma dönemlerine tarihlendirilmektedir. Çevre alan araştırmaları sırasında kentin en erken yerleşime sahne olan bölgesinde, *campanopetra bazilika*'sının güneyi ve güneybatısı arasında kalan bölgede stratigrafiye dayalı bir çalışma 1999 yılında gerçekleştirilmiştir. Sondaj içerisinde Geç Roma ve Arkaik dönem tabakalarına rastlanmıştır. Bu alanda sürdürülen çalışmalarda Erken Roma, Hellenistik ve Klasik dönem tabakaları ile karşılaşmamış olması belki M.S. 4. yüzyıl depremleri sonrası kentteki yoğun teraslama faaliyetleri ile açıklanabilir.

1999 ve 2000 yıllarında Salamis kentinin güneyinde yer alan taş *forum-agora*'da yürütülen arkeolojik araştırmalar özellikle M.S. 4. yüzyıldaki depremlerden sonra *agora* alanında bazı değişimlerin yaşandığını, geride yer alan dükkanlarda değişikliklere gidildiğini göstermiştir.

Salamis kentinde 1890 İngiliz araştırmaları sırasında yeri tespit edilen ve yüzeyde

görülen büyük boyutlu granit sütunlardan dolayı "*Granit Forum*" olarak isimlendirilen alanda 2000 yılında arkeolojik kazılar gerçekleştirilmiştir. Bugüne kadar sistematik olarak araştırılmamış olan alanda hayata geçirilen ilk çalışma bu alanın bir forum olmasından ziyade daha farklı işlevlere sahip olduğunu göstermiştir. Alanda yürütülen çalışmalarda Arkaik dönemden Bizans dönemine kadar uzanan geniş bir zaman dilimine dağılmış bulgular gün ışığına çıkmıştır¹⁹.

Salamis antik kentindeki koruma ve onarıma yönelik çalışmalar 1998 yılından itibaren yürütülmektedir. Kent içerisinde çeşitli bölgelerde özellikle taban döşemelerine yönelik koruma ve onarım çalışmaları içerisinde kentin kuzey merkezindeki hamam-*gymnasium* yapısının *palaestra* kısmında, 2000 ve 2002 yılında *campanopetra bazilika*'sının doğusundaki uzantıda yer alan hamam kısmında ve Roma Hamamının 1. *tepidarium* bölümü tabanındaki *opus sectile* döşemede onarım çalışmaları yürütülmüştür²⁰. Taban döşemelerine yönelik onarım ve koruma çalışmalarının yanında özellikle Roma hamamının yıkılmaya yüz tutan ya da tehlike arz eden duvarlarının ve bölümler arasındaki geçişi sağlayan kapıların da zayıf bölümleri onararak sağlamlaştırılmıştır.

Koruma çalışmaları çerçevesinde hamam-*gymnasium* yapısının doğu *portiko*'sunun kuzey kanadındaki havuz çevresinde 1960'lı yıllardan bu yana sergi-

¹⁹ Alandaki kazı çalışmaları Dr. S. H. Öztaner tarafından yürütülmüş olup ilk sezona ait çalışma raporu yayına hazırlanmaktadır.

²⁰ *Campanopetra Bazilika*'sı *opus sectile* taban döşemesinin onarımları Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi uzmanlarından İ. Elyıldırım ve G. Çakmak tarafından gerçekleştirilmiştir.

lenen ve gün ışığına çıkarıldıkları tarihten beri dış hava etkenleri karşısında gündün güne tahrip olan heykellerden dördünün 2005 ve 2006 sezonlarında kopyaları alınarak özgün olan heykeller arkeoloji müzesinde koruma altına alınmıştır²¹. Hamam-gymnasium'da kalan özgün heykeller için de gelecek yıllarda benzer çalışmalara devam edilecektir.

Restorasyon çalışmaları içerisinde sütunlu caddenin kuzeybatı köşesinde bir, kuzey kapısı *portiko* arasındaki geçişi sağlayan kapının yanındaki iki spiral yivli sütun ve *portiko*'nun batı kanadında iki sütun olmak üzere toplam beş adet sütun başlıkları ile birlikte ayağa kaldırılmıştır.

Salamis kentinde 1998 yılında yeniden başlatılan çalışmalarda ilk çevre düzenlemesi antik yerleşimin iskân alanı sınırlarının güvence altına alınması olmuştur. Bu çerçevede 1999-2000 yılları arasında gerçekleştirilen çalışma sayesinde uzunluğu 3 km'yi aşan bir tel örgü ile Salamis antik kenti kontrol ve koruma altına alınarak kontrolsüz giriş ve çıkışların önüne geçilmiştir. Bu çalışmalara paralel olarak 2004 yılında kentin önemli yapılarını tanıtıcı levhalar hazırlanmış, yerlerine dikilmiş ve turistler için gezi güzergâhları belirlenmiştir.

AKVAM-Salamis Projesi ile ilgili çalışmaların bir başka ayağını da yayın faaliyetleri oluşturmaktadır. 1998 yılından bu yana sürdürülen Salamis kazı, araştırma ve onarım çalışmaları ile ilgili olarak çeşitli yayınlar gerçekleştirilmiş olup burada sunulmakta olan bandın içeriğinde de Salamis ve Kıbrıs ile il-

gili yeni yayınlara yer verilecektir²². Kazı ve araştırmaların sonuçları önümüzdeki dönemde de düzenli olarak yayımlanacaktır.

Gelecek yıllarda Salamis'te yürütülecek çalışmalar ile kentin kuzey merkezinin özellikle M.S. 4. yüzyıl ve sonrasındaki durumu ortaya koyulacaktır. Diğer bir çalışma yaklaşık kuzey-güney doğrultusunda uzanan sütunlu caddeyi kesmesi muhtemel doğu-batı yönlemesindeki cadde veya caddelerin aranması olacaktır. Kent planlamasına yönelik araştırmalar da bu kapsamda yürütülecektir.

Prof. Dr. Coşkun Özgünel
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Arkeoloji Bölümü Başkanı
Doğu Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji ve
Kültür Varlıklarını Araştırma Merkezi ve
Salamis Kazıları Başkanı
06100 Sıhhiye / Ankara
e-mail: cozgunel@hotmail.com

²¹ Özgün heykellerin kopyaları İstanbul Mimar Sinan ve Güzel Sanatlar Üniversitesi öğretim üyesi İ. Aydın ve ekibi tarafından alınmıştır.

²² Özgünel 2003; Öztepe 2001; Öztepe 2007; Öztepe 2009; Öztaner 2004; Öztaner 2009; Coşkun 2007; Coşkun 2009a; Coşkun 2009b; Özcan 2009.

KAYNAKÇA

- Bailey 1965 D. M. Bailey, "Lamps in the Victoria and Albert Museum", *OpAth* 6, 1965, 1-83.
- Calvet 1966 M. Calvet, "Une Tombe du XIe siècle av. J.-C. à Salamine de Chypre", *CRAI* (1966) 348-353.
- Coşkun 2007 A. Coşkun, "On the Planning and Dating of the Roman Bath at Salamis, Cyprus", E. Öztepe – M. Kadıoğlu (derl.), *Patronus, Coşkun Özgünel'e 65 Yaş Armağanı-Festschrift für Coşkun Özgünel zum 65. Geburtstag* (2007) 123-132.
- Coşkun 2009a A. Coşkun, "Salamis Çatı Kiremitleri Üzerine Bazı Gözlemler", *Anadolu/Anatolia* 33, 2007 (2009) 9-24.
- Coşkun 2009b A. Coşkun, "Salamis Kenti Roma Hamamı", *Anadolu/Anatolia* 33, 2007 (2009) 25-41.
- Gjerstad 1948 E. Gjerstad, *The Swedish Cyprus Expedition* Vol. 4.2. The Cypro-Geometric, Cypro-Achaic and Cypro-Classical Periods (1948).
- Jeffrey 1926 G. E. Jeffrey, *The Ruins of Salamis* (1926).
- Jeffrey 1928 G. E. Jeffrey, "The Basilica of Constantia, Cyprus", *AnJ* 8, 1928, 344-349.
- Karageorghis 1966 V. Karageorghis, *Sculptures from Salamis II* (1966).
- Karageorghis 1968 V. Karageorghis, *Zypern* (1968).
- Karageorghis 1975 V. Karageorghis, *Salamis, Die zyprische Metropole des Altertums* (1975).
- Ohnefalsch-Richter 1881 M. Ohnefalsch-Richter, "Von den neuesten Ausgrabungen in der cypriischen Salamis", *AM* 6, 1881, 191-208, 244-255.
- Ohnefalsch-Richter 1883 M. Ohnefalsch-Richter "A Prehistoric Building at Salamis", *JHS* 4, 1883, 111-116.
- Özcan 2009 A. Özcan, "Salamis Antik Kentinden Bir Yapı Hakkında Düşünceler", *Anadolu/Anatolia* 33, 2007 (2009) 79-100.
- Özgünel 2003 C. Özgünel, "Kıbrıs Salamis Kazıları", 2002 Yılı *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları* (2003) 9-20.
- Öztaner 2004 S. H. Öztaner, "Salamis Antik Kenti", *Anadolu/Anatolia* Ek Dizi 1 (2004) 197-207.
- Öztaner 2007 S. H. Öztaner, "Salamis Sütunlu Caddesi-Özgünel Yolu", E. Öztepe – M. Kadıoğlu (derl.), *Patronus, Coşkun Özgünel'e 65 Yaş Armağanı-Festschrift für Coşkun Özgünel zum 65. Geburtstag* (2007) 285-296.
- Öztaner 2009 S. H. Öztaner, "Colonnaded Street at Salamis", *Anadolu/Anatolia* 33, 2007 (2009) 101-109.
- Öztepe 2001 E. Öztepe, "Kıbrıs-Salamis Kazıları (1998-2001)", *İdol* 10, 2001, 6-15.
- Öztepe 2007 E. Öztepe, "Salamis Örneği Işığı Altında Kıbrıs'ın Anthropomorfik Kapları", E. Öztepe – M. Kadıoğlu (derl.), *Patronus, Coşkun Özgünel'e 65 Yaş Armağanı-Festschrift für Coşkun Özgünel zum 65. Geburtstag* (2007) 297-303.

- Öztepe 2009 E. Öztepe, “Kıbrıs Salamis’ten Son Dönem Kazılarında Bulunmuş Klasik Çağ Heykelleri / Classical sculpture from recent excavations at Salamis, Cyprus”, *Anadolu/Anatolia* 33, 2007 (2009) 111-131.
- Plat Taylor 1933 J. du Plat Taylor, “A Water Cistern with Byzantine Paintings, Salamis, Cyprus”, *AntJ* 13, 1933, 97-108.
- Pouilloux 1966 J. M. Pouilloux, “Salamine de Chypre: le site et ses problèmes *CRAI* (1966) 232-256.
- Pouilloux 1969 J. M. Pouilloux, “Fouilles a Salamine de Cyhpre (Mission Française 1964-1968)”, *RDAC* (1969) 43-55.
- Yon 1985 M. Yon, “Mission Archéologique Française de Salamine: La Ville Bilan 1964-1984”, V. Karageorghis (ed.), *Archaeology in Cyprus 1960-1985* (1985) 202-218.
- Yon 1993 M. Yon, “La Ville de Salamine - The Town of Salamis”, *KINYRAS, L’Archéologie française à Chypre - French Archaeology in Cyprus, Table-ronde tenue à Lyon, 5-6 novembre 1991, Symposium held in Lyons, November 5th-6th 1991* (1993) 139-158.